

גמ' ב"ק (כ:) - כופין על מדת סדום
רב דניאל שטיין

א. משנה אבות (פ"ה מ"י) - ארבע מדות באדם האומר שלי ושלך שלך זו מדה בינונית ויש אומרים זו מדת סדום שלי שלך ושלך שלי עם הארץ שלי שלך ושלך חסיד שלי ושלך שלי רשע. [מגן אבות להרשב"ץ (שם) - אין במסכתא זו מחלוקת וכו' על כן אני אומר, שלא בא זה התנא אלא להוסיף כי מדה זו יש בה רע, קרוב למדה סדומית וכו', וזה שאינו מהנה כלל אם תגבר עליו מדה זו, יבא שלא יהנה אפילו במה שאינו חסר כלום וכו' וזו היתה מדת סדום וכו' שהיו רוצים לשכח תורת הרגל מביניהם אעפ"י שהיתה הארץ רחבת ידים מספקת לכולם, ועל זאת המדה אמרו חז"ל, כופין על מדת סדום].

ב. גמ' ב"ב (יב:) - ההוא הזבן ארעא אמצרא דבי נשיה, כי קא פלגו, א"ל פליגו לי אמצראי, אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום, מתקיף לה רב יוסף, אמרי ליה אחי מעלינן ליה עלויא כי נכסי דבי בר מריון, והלכתא כרב יוסף, תרי ארעא אתרי נגרי אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום, מתקיף לה רב יוסף, זמנין דהאי מדויל והאי לא מדויל, והלכתא כרב יוסף. תרתי אחד נגרא, א"ר יוסף כגון זה כופין על מדת סדום.

ג. גמ' ב"ק (כ-כז:) - הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, צריך להעלות לו שכר או אין צריך, היכי דמי, אילימא בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר, זה לא נהנה וזה לא חסר, אלא בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר, זה נהנה וזה חסר, לא צריכא, בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר, מאי, מצי אמר ליה מאי חסרתין, או דלמא מצי אמר הא איתהנית. [תוס' (שם) ד"ה הא - אפילו למ"ד בפ"ק דב"ב (דף יב:) כופין אותו על מדת סדום ויהבינן ליה אחד מצרא שאני הכא שהיה יכול למונעו מתחילה מלדור בביתו וכו'].

ד. נמק"י לב"ק (ח-ט. בדפי הרי"ף) - אע"ג דקיי"ל בעלמא דזה נהנה וזה לא אינו חסר כופין אותו על מדת סדום הני מילי בקרקע של שניהם שאין משתמש בשלו כלל אלא שיכול לכופו ממדת הדין שלא לעשותו וכו' אבל להשתמש בשלו כלל לא אמרו שאם אי אתה אומר כן אין לך אדם שלא יכופו את חבירו על כרחו.

ה. מרדכי לב"ק (אות ט"ז) - וי"מ דאין כופין אלא כגון היכא דמהני אפילו אי הוה בעי לארווחי בהא מלתא לא מצי לארווחי הלכך כייפינן ליה כיון דלא חסר מידי אבל היכא דאי הוה בעי בעל החצר לאיגורי הוה מירווח השתא נמי כי לא מוגר ליה לא כייפי ליה.

ו. רמ"א (חו"מ סי' שס"ג סע' ו') - אבל לא יוכל לכופו לכתחילה שיניחנו לדור בו אע"פ דכופין על מדת סדום במקום שזה נהנה וזה אינו חסר, הני מילי בדבר דאי בעי ליהנות לא יוכל ליהנות אבל הכי האי גוונא דאי בעי בעל חצר ליהנות ולהרויח להשכיר חצירו היה יכול אלא שאינו רוצה אין כופין אותו לעשות בחנם. [פ"ת (ס"ק ג) - משמע שדבר שאינו יכול להרויח בו יכול זה לכופו אף לכתחילה וכו' בתשובת בית אפרים חלק חו"מ סי' מ"ט כתב וז"ל, וצ"ע על הרמ"א בסימן שס"ג שכתב טעמא כיון דהוה מצי לארווחי אלא דלא בעי, והוא מדברי המרדכי אבל מדברי הפוסקים לא משמע כן אלא דאפילו היכא דלא שייך האי טעמא לא מצי לכופו לכתחילה וכו'].

ז. תשו' מהר"ם רוטנברג (פראג ח"ד סי' ל"ט) - וראי' נמי מדאמר בפ"ק דב"ב (ז' ע"ב, ח' ע"א) כופי' בני העיר זא"ז לעשות חומה דלתים ובריח לפרשא ולטורזינא אפי' מיתמי כל מילי דאית ביה נטירותא ליתמי אע"ג דאיכא התם מילי טובא דאי לאו איהו נמי היו מוציא' כל כך כמו עתה לא שייך כגון זה כופין על מדת סדום וטעמא רבא איכא שאם לא היינו כופי' כל א' ה' אומר איני צריך והיה מחשב חבירו יעשה חוץ ממני ומתוך כך ידחה הדבר ויבא לידי סכנה.